

**Prawo spółek
osobowych. System
Prawa Prywatnego.
Tom 16B**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Konstrukcja prawna spółki osobowej

Spis treści:

	Nb
§ 1. Istota, rodzaje i typy spółek osobowych	1
I. Pojęcie spółki	1
II. Pojęcie spółki osobowej	6
III. Charakter prawny spółki osobowej	12
IV. Rodzaje i typy (formy prawne) spółek osobowych	14
1. Rodzaje spółek osobowych	14
2. Typy (formy prawne) spółek osobowych	21
§ 2. Powstanie i ustanie spółki osobowej	25
I. Zawarcie umowy spółki – zawiązanie spółki	25
II. Powstanie spółki jako bytu prawnego	27
III. Powstanie spółki	30
IV. Rozwiązanie spółki	32
V. Ustanie bytu prawnego spółki	36
§ 3. Koncepcja i struktura prawna spółki osobowej	41
I. Koncepcja prawna spółki osobowej	41
1. Koncepcja spółki cywilnej	41
2. Koncepcja osobowej spółki handlowej	42
II. Stosunki wewnętrzne i zewnętrzne	48
1. Stosunki wewnętrzne w spółce	48
2. Stosunki zewnętrzne spółki	50
III. Uczestnicy spółki	51
1. Członkowie (podmioty) spółki osobowej	51
2. Rodzaje i status prawny wspólników	53
3. Zmiany w składzie osobowym spółki	59
IV. Zagadnienia prawno-majątkowe	61
1. Wkłady do spółki	61
2. Majątek spółki	64
3. Udziały kapitałowe wspólników	65
V. Zarządzanie i nadzór. Prawo kontroli uczestnika spółki	67
1. Zarządzanie sprawami spółki	67
2. Nadzór i kontrola w spółce	70
VI. Odpowiedzialność za zobowiązania	73
1. Uwagi ogólne	73
2. Odpowiedzialność za zobowiązania w spółce osobowej w organizacji	75
A. Odpowiedzialność osób działających w imieniu spółki	75
B. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki	77
3. Odpowiedzialność za zobowiązania w spółce osobowej (właściwej) A. Odpowiedzialność wspólnika spółki cywilnej	78
B. Odpowiedzialność wspólnika jawnego i komplementariusza ...	79
C. Odpowiedzialność partnera	80
D. Odpowiedzialność komandytariusza	81

E. Odpowiedzialność akcjonariusza w spółce komandytowo-akcyjnej	82
F. Odpowiedzialność członka europejskiego zgrupowania interesów gospodarczych (EZIG)	83
VII. Podmiotowość prawna spółki	84

Literatura: *M. Aslanowicz*, Spółka partnerska, Warszawa 2004; *Baumbach, Duden, Hopt*, Handlungsgesetzbuch, München 1989; *M. Cozian, A. Viandier*, Droit des sociétés, Paris 1997; *M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy*, Droit des sociétés, Paris 2020; *P. Diener*, w: Dix ans de droit de l'entreprise, Paris 1978; *A. Dyoniak*, Umowa spółki cywilnej ze skutkiem wewnętrznym, PPH 1994, Nr 6; *Z. Fenichel*, Spółka wedle kodeksu zobowiązań, a spółka jawna, NKZ 1934, Nr 48; *J. Fleischbauer*, Personengesellschaftsrecht, C. Personengesellschaften, w: *Kölner Handbuch Gesellschaftsrecht*, Carl Heymans Verlag 2021; *J. Frąckowiak*, Jednostka organizacyjna jako substrat osoby prawnej i ustawowej, w: Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana (red. *L. Ogiełto, W. Popiołek, M. Szpunar*), Kraków 2005; *J. Frąckowiak*, Koncepcje regulacji podmiotów prawa cywilnego w Kodeksie cywilnym i Kodeksie spółek handlowych, w: Dylematy spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym. Konferencja naukowa dla uczczenia 40-lecia pracy naukowej Profesora A. Szajkowskiego w INP PAN, Warszawa 2014, dodatek do MoP 2015, Nr 7; *R. Fronc, M. Poźniak-Niedzielska*, Jeszcze o jednoosobowej spółce osobowej, PPH 2006, Nr 2; *R. Golat*, Utrata statusu wspólnika spółki cywilnej, Pr.Sp. 2003, Nr 3; *G. Gorczyński*, Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa w handlowych spółkach osobowych (na tle art. 10 k.s.h.), Pr.Sp. 2001, Nr 7–8; *S. Grzybowski, J. Skąpski, S. Wójcik*, Zarys prawa cywilnego, Warszawa 1988; *Y. Guyon*, Droit des affaires, Paris 1998; *S. Heinze, R. Knaler*, Personengesellschaftsrecht, A. Gesellschaft burgerlichen Rechts, w: *Kölner Handbuch Gesellschaftsrecht*, Carl Heymans Verlag 2021; *A. Herbet*, Spółka cywilna. Konstrukcja prawna, Warszawa 2008; *G. Hueck*, Gesellschaftsrecht, München 1991; *A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz*, Prawo spółek. Zarys, Warszawa 1999; *A. Jędrzejewska*, Istota spółki cywilnej jako podmiotu gospodarczego, PPH 1993, Nr 5; *taż*, Istota spółki cywilnej o charakterze wewnętrznym, PPH 1994, Nr 10; *taż*, Reżim majątkowy w spółce o charakterze wewnętrznym, PPH 1994, Nr 11; *taż*, Typy spółki cywilnej, PPH 1993, Nr 6; *M. Juglart, B. Ippolito*, Cours de droit commercial. Les sociétés commerciales, Paris 1992; *A. Kappes*, Prosta spółka akcyjna – czy rzeczywiście prosta i czy potrzebna? Uwagi do projektu nowelizacji Kodeksu spółek handlowych, wprowadzającego prostą spółkę akcyjną (projektowane art. 300¹–300¹²¹ KSH), PPH 2018, Nr 5; *W.J. Katner*, Spółki handlowe jako przedsiębiorcy według Kodeksu cywilnego i Kodeksu spółek handlowych, w: Dylematy spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym. Konferencja naukowa dla uczczenia 40-lecia pracy naukowej Profesora A. Szajkowskiego w INP PAN, Warszawa 2014, dodatek do MoP 2015, Nr 7; *A. Kidyba*, Kodeks spółek handlowych po 15 latach obowiązywania. Kilka refleksji, w: Kodeks spółek handlowych po 15 latach obowiązywania (red. *J. Frąckowiak*), Warszawa 2018; *tenże*, W obronie kilku przepisów, w: Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi, Wrocław 2018; *A. Klein*, Ewolucja instytucji osobowości prawnej, w: Tendencje rozwoju prawa cywilnego (red. *E. Łętowska*), Ossolineum 1983; *S. Kowalski*, Odpowiedzialność wspólników spółki jawnej za zobowiązania spółki, Pr.Sp. 2003, Nr 7–8; *G. Koziel*, Przeniesienie praw i obowiązków wspólnika jako instrument kształtowania struktury jednoosobowej spółki partnerskiej, PPH 2005, Nr 2; *tenże*, Zakończenie działalności spółki handlowej w sposób uzgodniony przez wspólników, Pr.Sp. 2011, Nr 7–8; *tenże*, Zakres przedmiotowy i podmiotowy przeniesienia praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej, PPH 2003, Nr 12; *Kölner*, Handbuch Gesellschaftsrecht, Carl Heymans Verlag 2021; *K. Kruczalak*, Spółki prawa handlowego i cywilnego, Gdańsk 1992; *M. Litwińska-Werner*, Handlowa spółka osobowa jako archetyp relacji prawnej pomiędzy jednostką a grupą, Warszawa 2014; *P. Merle*, Droit commercial. Socié-

tés commerciales, Paris 2020; *T. Mróz*, Spółka komandytowa, w: *Prawo gospodarcze prywatne* (red. *T. Mróz, M. Stec*), Warszawa 2005; *D. Opalska*, Obowiązek lojalności w spółkach kapitałowych, Warszawa 2015; *A. Opalski*, Europejskie prawo spółek. Zasady prawa europejskiego i ich wpływ na polskie prawo spółek, Warszawa 2010; *K. Osajda*, Odpowiedzialność za zobowiązania spółki cywilnej w razie zmiany w składzie wspólników, MoP 2015, Nr 1; *Palandt*, Bürgerliches Gesetzbuch, München 1991; *Z. Radwański*, Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z dnia 14 lutego 2003 r., PS 2003, Nr 7–8; *G. Ripert*, Traité élémentaire de droit commercial, Paris 1986; *M. Romanowski*, Ocena projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3236), Warszawa, 12.3.2019 r., <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/opinieBAS.xsp?nr=3236> (dostęp: 15.12.2019 r.); *W. Sauter*, Gründung und Beitritt, A. Grundsätze für alle Personengesellschaften, w: *Beck'sches Handbuch der Personengesellschaften*, München 2020; *J. Schiffers*, Rechtsformwahl, A. Bedeutung der Personengesellschaft als Rechtsform, w: *Beck'sches Handbuch der Personengesellschaften*, München 2020; *S. Soltysiński*, w: *Prawo handlowe. Spółki handlowe. Umowy gospodarcze, Zakamycze 2002*; *T. Sójka*, Umowa objęcia akcji, Warszawa 2012; *J.A. Strzępka*, Konsekwencje legislacyjnego wyodrębnienia osobowych spółek handlowych, Pr.Sp. 2001, Nr 7–8; *A. Szajkowski*, Formy ustrojowe spółek handlowych, PiP 2001, Nr 8; *tenże*, Koncepcja legislacyjna spółki handlowej, w: *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych PAN* (red. *W. Czapliński*), Warszawa 2006; *tenże*, Meandry legislacji gospodarczej okresu transformacji, w: *Divina et Humana. Księga Jubileuszowa w 65. rocznicę urodzin księdza profesora Henryka Misztala* (red. *A. Dębiński, W. Bar, P. Stanisław*), Lublin 2001; *tenże*, O metodzie badania prawa handlowego, w: *Kodeks spółek handlowych po 15 latach obowiązywania* (red. *J. Frąckowiak*), Warszawa 2018; *A. Szumański*, Ograniczona wolność umów w prawie spółek handlowych, w: *Gdańskie Studia Prawnicze. Księga Pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Kruczalaka, t. V*, Gdańsk 1999; *tenże*, Spółka komandytowo-akcyjna – majątek, zarządzanie, odpowiedzialność, SPP 2006, Nr 2; *M. Tarska*, Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Istota. Ustrój. Funkcjonowanie, Warszawa 2003; *taż*, Zakres swobody umów w spółkach handlowych, Warszawa 2012; *H. Thomas*, w: *Palandt*, Bürgerliches Gesetzbuch, München 1991; *M. Trzebiatowski*, Inny niż likwidacja sposób zakończenia działalności spółki osobowej – co, jak i kiedy, Pr.Sp. 2011, Nr 3; *P.M. Wiórek*, O braku potrzeby wprowadzenia prostej spółki akcyjnej (PSA) z perspektywy prawno-porównawczej, PPH 2018, Nr 5; *A. Wolter*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1970; *tenże*, Zagadnienie osobowości prawnej w Projekcie Kodeksu cywilnego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Materiały sesji naukowej 8–10 grudnia 1954 r., Warszawa 1955; *P. Zdanikowski*, w: *Prawo udziałowe w spółce z o.o.*, Warszawa 2011.

§ 1. Istota, rodzaje i typy spółek osobowych

I. Pojęcie spółki

Przez **zawarcie umowy spółki** powstaje stosunek prawny, którego treścią jest zobowiązanie wspólników jako stron umowy do współdziałania dla osiągnięcia uzgodnionego wspólnego celu, co do którego realizacji porozumeli się w zawartej przez siebie umowie¹. W spółce cywilnej musi to być cel gospodarczy, w osobowych spółkach

¹ Według *K. Kruczalaka*, Spółki prawa handlowego, s. 38, spółka jako forma współdziałania osób była już znana w prawie antycznym, „korzeniami swymi sięga ona bowiem najodleglejszych czasów starożytności”. O regulacji spółki w kodeksie Hammurabiego wspominają *M. Juglart, B. Ippolito*, Cours de droit commercial, s. 11.

handlowych – prowadzenie przedsiębiorstwa. Powstały w wyniku umowy obligacyjny stosunek prawny nazywamy **spółką**. Wskutek zawarcia umowy spółki z reguły powstaje też organizacja prywatnoprawna, czyli związek współników (stron umowy, uczestników spółki). W piśmiennictwie i orzecznictwie utrwalona jest zasada, że można utworzyć jedynie spółkę wyraźnie uregulowaną przepisami prawa (*numerus clausus* typów spółki). Zazwyczaj, chociaż nie zawsze, spółka jest również prawnie uregulowaną jednostką organizacyjną².

- 2 W nauce prawa powraca wciąż zagadnienie **istoty prawnej spółki**: czy jest to umowa³, czy też instytucja prawna⁴. Co do umownego charakteru spółki nie ma w zasadzie wątpliwości, natomiast teoria instytucji jest przywoływana dla wyjaśnienia w prawie spółek elementów legislacji o charakterze prawa publicznego⁵. Na istnienie tych elementów w prawie spółek w polskiej nauce prawa zwraca również uwagę *M. Romanowski*, zdaniem którego: „Aksjologia prawa spółek nie zawiera (...) przyzwolenia ustawodawcy na tworzenie **legis contractus** przez samych współników”. „Ustawodawca »rezerwuje sobie« zatem prawo do silnej ingerencji w treść umowy spółki handlowej”. „Cechą prawa spółek jest narzucanie ustawowych rozwiązań. Przy kształtowaniu praw i obowiązków wspólnicy powinni zatem starannie analizować, czy stosowne postanowienia Kodeksu spółek handlowych mają charakter *ius cogens* czy *ius dispositivum*”⁶.

Są to poglądy niewątpliwie zasadne. Jak się jednak wydaje, w nauce prawa przeważa raczej stanowisko, że każda spółka jest przede wszystkim umownym stosunkiem prawnym, nie zaś instytucją⁷, jakkolwiek dostrzega się istnienie w prawie spółek wyraźnych elementów *l'ordre public*. W kwestii tej brak jest jednak jednomyślności⁸; tu należy jedynie odnotować istniejące różnice poglądów. Moim zdaniem jest niewątpliwe, że spółka cywilna jest przede wszystkim obligacyjnym stosunkiem prawnym, natomiast w osobowych spółkach handlowych (oraz spółkach kapitałowych), ze względu chociażby na występowanie w nich podmiotowości prawnej (w spółkach kapitałowych – osobowości prawnej), dostrzeganie ich charakteru instytucjonalnego wydaje się całkowicie uzasadnione. W spółkach tych występuje wyraźnie element hybrydowy. Warto

² Zob. *J. Frąckowiak*, Jednostka organizacyjna, s. 899 i n.

³ Niekiedy spółka może również powstać na podstawie tzw. aktu założycielskiego jednoosobowej spółki z o.o. lub spółki akcyjnej. Zastępuje on umowę spółki i ma charakter jednostronnej czynności prawnej; w zakresie utworzenia spółki oraz określenia jej ustroju prawnego w praktyce wywiera takie same skutki co umowa spółki. Z tego też względu, zgodnie z art. 4 § 2 KSH, ilekroć w przepisach KSH jest mowa o „umowie spółki” należy przez to rozumieć także akt założycielski sporządzony przez jednego wspólnika albo akcjonariusza spółki kapitałowej. Możliwa jest też sytuacja, że spółka powstała na podstawie umowy funkcjonuje następnie z jednym tylko wspólnikiem, któremu przysługuje całość praw udziałowych spółki, bądź też sytuacja podobna – gdy wskutek umorzenia części udziałów lub akcji przysługujących innym uczestnikom spółki pozostaje w niej jeden tylko wspólnik (akcjonariusz).

⁴ „Savoir si la société est un contrat ou une institution est un débat récurrent”, *M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy*, Droit des sociétés, s. 3.

⁵ Tak *M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy*, Droit des sociétés, s. 3–5, zwłaszcza s. 4.

⁶ *M. Romanowski*, w: System PrPryw, t. 16, 2016, s. 219. Autor ten stwierdza ponadto: „Zasada wolności umów w prawie spółek jest oparta na wzorcu kompetencji szczególnej, a nie kompetencji generalnej z art. 353¹ KC”, tamże.

⁷ Tak np. *M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy*, Droit des sociétés, s. 3–5.

⁸ Zob. np. *P. Merle*, Droit commercial, s. 44–46.

dodać, że w piśmiennictwie niemieckim mocno podkreśla się tę podwójną naturę i strukturę prawną (*Doppelnatur und Doppelstruktur*) spółki⁹.

Stosunek prawny umowy spółki określony w przepisach art. 860–875 KC nazywamy **spółką cywilną**, natomiast cztery typy stosunków prawnych umowy spółki określone w art. 22–150 KSH nazywamy **osobowymi spółkami handlowymi**. Charakter prawny spółki osobowej ma także **europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych (EZIG)**¹⁰ uregulowane w rozporządzeniu EZIG oraz ustawa z 4.3.2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej, ponieważ art. 7 Spółka-EuropU w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie oraz w cytowanym rozporządzeniu w sprawie EZIG odsyła do odpowiedniego stosowania do EZIG (polskich) przepisów o **spółce jawnej**, czyli art. 8–10 oraz art. 22 i n. KSH.

W razie zawarcia umowy spółki cywilnej, spółka ta powstaje od razu w swojej ostatecznej formie prawnej, jakkolwiek może ona występować zarówno w postaci **jednostki organizacyjnej**, jak i jedynie **obligacyjnego stosunku prawnego**; w tym ostatnim przypadku uzgodniona wspólna aktywność stron umowy spółki może się wyczerpywać, np. w ustaleniu wiążącej uczestników spółki formuły rozliczeń wzajemnych wydatków dotyczących określonej w umowie spółki sfery ich uzgodnionej aktywności bądź też podziału korzyści uzyskiwanych w jej wyniku.

Obecnie, po nowelizacji KSH w 2003 r.¹¹, osobowe spółki handlowe **powstają** w swojej definitywnej formie prawnej dopiero z chwilą wpisu do rejestru przedsiębiorców (do KRS) – zob. art. 25¹ KSH. W piśmiennictwie przyjmuje się, że zawarcie umowy spółki powoduje **zawiązanie spółki**, natomiast w okresie od zawiązania spółki do wpisu do rejestru przedsiębiorców (do KRS) spółki te występują jako **spółki „w organizacji”**, jakkolwiek wobec osobowych spółek handlowych – w odróżnieniu od spółek kapitałowych – KSH nigdzie nie posługuje się takim określeniem. Nie wydaje się natomiast właściwe określanie tej postaci spółki niejasnym, mylącym określeniem „przedspółka”¹², gdyż mamy tu przecież do czynienia ze stosunkiem spółki, tyle że nie w swojej właściwej, docelowej formie ustrojowej.

II. Pojęcie spółki osobowej

Przez **spółkę osobową** rozumie się na ogół utworzoną przez zawarcie umowy **spółki organizację prywatnoprawną** (jednostkę organizacyjną) będącą formą organizacyjno-prawną aktywności (współdziałania) wspólników dla realizowania wspólnego celu; w spółce cywilnej jest to cel gospodarczy, w osobowych spółkach handlowych – prowadzenie przedsiębiorstwa. A zatem spółką jest jednocześnie stosunek prawny, jak i organizacja: związek wspólników.

⁹ Zob. *W. Sauter*, Gründung und Beitritt, s. 71.

¹⁰ Celem EZIG jest ułatwianie albo rozwijanie działalności gospodarczej jego uczestników oraz polepszanie albo powiększanie wyników tej działalności, nie zaś osiągnięcie zysków. Działalność EZIG musi być powiązana z działalnością gospodarczą jego uczestników i w stosunku do niej może mieć tylko charakter pomocniczy. Zob. też art. 3–6 rozporządzenia EZIG.

¹¹ Zob. ustawę z 12.12.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 229, poz. 2276), która weszła w życie 15.1.2004 r.

¹² Zob. *A. Kidyba*, W obronie kilku przepisów, s. 480–482.

7 Spółka cywilna stanowi podstawową formę wszystkich rodzajów i typów spółek. Teza ta jest powszechnie akceptowana w odniesieniu do spółek osobowych¹³. Z kolei, w zakresie konstrukcji prawnej osobowych spółek handlowych, spółką modelową (podstawową) jest spółka jawna¹⁴. W sposób najbardziej wyraźny występują w niej wszystkie cechy osobowej spółki handlowej: bezpośrednia zależność spółki od osób wspólników, wspólność łączna w okresie przed wpisem do rejestru, osobista odpowiedzialność za zobowiązania spółki, zarząd i reprezentacja spółki przez wspólników, prowadzenie przedsiębiorstwa, podmiotowość prawna po wpisie spółki do rejestru przedsiębiorców (do KRS)¹⁵.

8 Należy zauważyć, że w obowiązującym w Polsce prawie spółek **brak jest definicji spółki lub spółki osobowej**, również w piśmiennictwie prawno-handlowym nie ma, jak dotychczas, powszechnie przyjętej ogólnej definicji spółki, bądź spółki osobowej. Nie daje podstaw do ustalenia (lub skonstruowania) takiej definicji określenie zawarte w art. 4 § 1 pkt 1 KSH. Odnosi się ono bowiem wyłącznie do osobowych spółek handlowych regulowanych przepisami KSH i ma charakter czysto formalny. Jest to jedynie skrótowe, zbiorcze określenie czterech typów osobowej spółki handlowej (tj. spółki jawnej, spółki partnerskiej, spółki komandytowej i spółki komandytowo-akcyjnej), które zostało przyjęte w tzw. słowniczku ustawowym ze względów legislacyjno-redakcyjnych. Dokonując natomiast syntezy wielu mniej lub bardziej trafnych propozycji zestawień cech charakterystycznych, typowych dla spółki osobowej, ogólnie można stwierdzić, że w prawie polskim każda spółka, w tym także tzw. spółka osobowa, jest przede wszystkim formą prawną porozumienia się stron umowy spółki, czyli uczestników spółki, co do ich wspólnej aktywności – **w określonym w umowie spółki zakresie**¹⁶. Jak już wspomniano, spółka jest więc zarówno obligacyjnym stosunkiem prawnym, jak i organizacją, związkiem wspólników. Właśnie z tego powodu tę wyraźnie podwójną naturę i strukturę prawną (*Doppelnatur und Doppelstruktur*) spółki tak mocno podkreśla się zwłaszcza piśmiennictwie niemieckim¹⁷.

9 Przyjmuje się, że **do cech charakterystycznych spółki osobowej** należy ponadto:

- 1) powstanie na podstawie umowy;
- 2) *intuitus personae*;
- 3) nieograniczona odpowiedzialność uczestników spółki (co do zasady) za zobowiązania spółki – ale już nie akcjonariuszy w spółce komandytowo-akcyjnej;
- 4) prostota struktury wewnętrznej spółki;
- 5) brak osobowości prawnej;
- 6) elastyczność funkcjonowania¹⁸.

¹³ Zob. np. S. Heinze, R. Knaler, Personengesellschaftsrecht, s. 5.

¹⁴ „Die Grundform der Personengesellschaften ist die OHG”, J. Schiffers, Rechtsformwahl, s. 5.

¹⁵ Zob. także J. Fleischbauer, Personengesellschaftsrecht, s. 116 i n.

¹⁶ Z zawartej umowy wynika, rzecz jasna, zobowiązanie wspólników jako stron umowy do współdziałania dla osiągnięcia uzgodnionego wspólnego celu, do którego to realizacji porozumeli się w zawartej przez siebie umowie. Jak się wydaje, właśnie ta cecha najlepiej charakteryzuje określoną organizację jako spółkę. Według K. Kruczalaka, Spółki prawa handlowego, s. 38, spółka jako forma współdziałania osób była już znana w prawie antycznym, „korzeniami swymi sięga ona bowiem najodleglejszych czasów starożytności”. O regulacji spółki w kodeksie Hammurabiego wspominają M. Juglart, B. Ippolito, Cours de droit commercial, s. 11.

¹⁷ Tak. W. Sauter, Gründung und Beitritt, s. 71.

¹⁸ Por. M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy, Droit des sociétés, s. 689.

Dodać można, że spółki pozostają zawsze związkiem osób, czyli wspólników, którzy osobiście prowadzą działalność dla realizacji określonego celu, a stosunek członkostwa i prawa wspólników w spółce mają charakter osobisty i co do zasady nie mogą być przenoszone na osoby trzecie. Cechą typową – ale niewystępującą w każdej sytuacji – jest również prawo wspólnika spółki osobowej do prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji. Oczywiście, można wymienić jeszcze inne cechy spółki osobowej, np. prawo wspólnika do kontroli spraw spółki lub też obowiązek lojalności ciążyący na wspólniku spółki osobowej, w osobowych spółkach handlowych występujący zazwyczaj także w postaci zakazu konkurencji itp.

Porozumienie się stron umowy spółki co do ich wspólnej aktywności w zakresie określonym umową spółki nie zawsze będzie dotyczyć ich wspólnej, trwałej działalności jako uczestników spółki. W przypadku drugiego typu spółki cywilnej występującej jedynie w postaci obligacyjnego stosunku prawnego ta uzgodniona wspólna aktywność stron umowy spółki może się wyczerpywać, np. w ustaleniu wiążącej uczestników spółki pewnej formuły rozliczeń wzajemnych wydatków, dotyczących, określonej w umowie spółki, sfery ich uzgodnionej aktywności bądź też podziału korzyści uzyskiwanych w wyniku tej aktywności. Jak się wydaje, nie jest to zbyt częsta postać spółki cywilnej¹⁹.

Nie wydaje się celowe tworzenie jakiegś jednej ogólnej definicji prawnej spółki, czy nawet tylko definicji spółki osobowej²⁰. Należy raczej przyjąć, że w systemie prawnym obowiązującym w Polsce określeniem **spółka osobowa** objęte są trzy odrębne kategorie spółek:

- 1) spółka cywilna, rozumiana zarówno jako umowny stosunek obligacyjny, jak i jako jednostka organizacyjna będąca także podmiotem prawno-finansowym (np. podatnikiem VAT) – w sytuacji, gdy uczestnicy tej postaci spółki jako przedsiębiorcy prowadzą wspólnie działalność gospodarczą;
- 2) osobowa spółka handlowa występująca w czterech różnych formach prawnych (jako spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa oraz jako spółka komandytowo-akcyjna), oraz
- 3) **europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych (EZIG)** uregulowane w rozporządzeniu EZIG oraz ustawie o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej²¹.

Chociaż ta ostatnia kategoria spółki, tzn. EZIG, wykazuje istotne odmienności prawne w stosunku do wymienionych wcześniej dwóch pierwszych kategorii spółek osobo-

¹⁹ Jak podkreślają S. Heinze, R. Knaier, *Personengesellschaftsrecht*, s. 13–14, zawarcie umowy jest najczęstszym, ale nie wyłącznym, sposobem powstania spółki cywilnej.

²⁰ W świetle wyr. NSA z 23.3.2005 r., FSK 1847/04, Legalis: „Od wejścia w życie z dniem 1 stycznia 2001 r. przepisów ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94 poz. 1037 ze zm.) określenie «spółka osobowa» nabrało określonego doktrynalnego znaczenia. Zgodnie bowiem z definicją przyjętą w art. 4 § 1 pkt 1 KSH przez spółkę nie mającą osobowości prawnej należy rozumieć każdą spółkę osobową w rozumieniu tej ustawy, a także spółkę cywilną. Również w świetle tych przepisów od 1 stycznia 2001 r. dopuszczona została możliwość przekształcenia spółki cywilnej w dowolną spółkę handlową, o czym wyraźnie stanowi przepis art. 551 § 2 KSH”.

²¹ Ustawa ta reguluje: 1) rejestrację i niektóre zasady organizacji europejskiego zgrupowania interesów gospodarczych [EZIG] w zakresie nieuregulowanym w rozporządzeniu EZIG; 2) powstanie, organizację i działalność spółki europejskiej [SE], w zakresie nieuregulowanym w rozporządzeniu SE. Jakkolwiek spółka europejska ma charakter transgraniczny, to jednak zgodnie z art. 10 rozporządzenia SE i z zastrzeżeniem przepisów tego rozporządzenia spółkę europejską traktuje się w państwach członkowskich WE jak spółkę akcyjną utworzoną zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym ma ona swoją statutową siedzibę.

wych, to jednak ze względu na to, że art. 7 SpółkaEuropU w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie oraz w cytowanym rozporządzeniu EZIG odsyła do odpowiedniego stosowania do EZIG (polskich) przepisów o spółce jawnej²², czyli art. 8–10 oraz art. 22 i n. KSH – należy ją traktować w prawie polskim jako odrębną kategorię spółki osobowej.

III. Charakter prawny spółki osobowej

12 Zgodnie ze wspomnianą wyżej *Doppelnatur* spółki osobowej, spółką jest zarówno trwały stosunek prawny powstający wskutek zawarcia umowy spółki (jest to stosunek spółki), jak i ukonstytuowana przez zawarcie umowy spółki i uznawana przez system prawny organizacja (związek) współników tej spółki. Pomijając sytuacje dotyczące postaci spółki cywilnej nietworzącej odrębnej jednostki organizacyjnej, z reguły zawarcie umowy spółki cywilnej lub handlowej wiąże się też z ukonstytuowaniem się pewnej jednostki organizacyjnej o ustroju określonym umową spółki i przepisami prawa, tj. KC lub KSH. W piśmiennictwie zgodnie podkreśla się, że **spółka jest zarówno formą prawną wspólnej działalności uczestników spółki oraz ich organizacją (związkiem współników) o charakterze korporacyjnym** – co stwarza współnikom spółki bardzo mocną decyzyjnie pozycję prawną²³ – jak i z reguły jednostką organizacyjną²⁴. **Po wpisie do KRS (do rejestru przedsiębiorców) osobowa spółka handlowa uzyskuje zdolność prawną**; jak wspomniano, staje się ona wówczas podmiotem praw przysługujących dotychczas wspólnie uczestnikom spółki osobowej w organizacji. Spółka jest ponadto trwałym stosunkiem umownym łączącym współników – strony umowy spółki. Jest to złożony stosunek prawny o charakterze tak obligacyjnym – ze względu na umowę spółki jako źródło i podstawę powstania stosunku prawnego spółki, jak i instytucjonalnym (organizacyjnym). Właśnie tym istotnym cechom spółki zawdzięczają swój ogromny rozwój i szerokie zastosowanie.

13 Przyjęta w KSH konstrukcja osobowej spółki handlowej jako trwałego stosunku prawnego oraz związku współników tworzącego określoną jednostkę organizacyjną mającą – po wpisie do KRS – odrębną od uczestników spółki podmiotowość prawną, różni się

---

²² Za przyjęciem subsydiarnego stosowania przepisów o spółce jawnej przemawiają konstrukcyjne podobieństwa zgrupowania do spółki jawnej; A. Opalski, Europejskie prawo spółek, s. 577.

²³ Przyjęta struktura korporacyjna spółki zapewnia jej uczestnikom pozycję „właścicielską” (w rozumieniu ekonomicznym) w stosunku do majątku spółki, a ponadto określony w prawie spółek zestaw uprawnień służących ochronie praw majątkowych współników. Upadek przedsiębiorstw państwowych po 1989 r. był w dużej mierze wynikiem fatalnej koncepcji formy tego przedsiębiorstwa, ukształtowanego normatywnie jako monolityczny twór całkowicie niezdolny do wprowadzania do swej struktury wewnętrznej jakichkolwiek innych niż państwo inwestorów, tak w sferze uczestnictwa podmiotowego wewnątrz przedsiębiorstwa jako jednostki organizacyjnej, jak i w sferze partycypacji kapitałowej, np. przez udział innych niż państwo podmiotów w kapitale podstawowym przedsiębiorstwa. Stworzone bariery uniemożliwiały w praktyce wspólne inwestowanie zainteresowanych podmiotów w przedsiębiorstwo, ponieważ tylko jeden z inwestujących podmiotów mógł uzyskiwać pozycję właściciela (czy innego uprawnionego o „właścicielskiej” pozycji prawnej), natomiast pozostali inwestorzy mogli mieć co najwyżej status wierzyciela (pożyczkodawcy, kredytodawcy). Takie dyskryminujące traktowanie przez system prawny wszystkich innych niż państwo podmiotów nie sprzyjało angażowaniu się krajowych i zagranicznych inwestorów w niezbędną modernizację i rozwój przedsiębiorstw państwowych; szerzej zob. A. Szajkowski, Koncepcja legislacyjna, s. 863 i n., a także: *tenże*, Meandry legislacji gospodarczej, *passim*.

²⁴ Szerzej zob. J. Frąckowiak, Jednostka organizacyjna, s. 900 i n. oraz M. Litwińska-Werner, Handlowa spółka osobowa, s. 266 i n.

istotnie od niejasnego unormowania bytu prawnego spółki osobowej (handlowej) w przepisach KH. Szczególne kontrowersje w swoim czasie wywoływała zwłaszcza kwestia tzw. ułamnej osobowości prawnej obu typów osobowych spółek handlowych (tj. spółki jawnej i komandytowej; spółka partnerska i komandytowo-akcyjna została wprowadzona dopiero przez KSH). Koncepcja tzw. ułamnej osoby prawnej powstała jeszcze w okresie poprzedzającym uchwalenie KC i polegała, w skrócie, na przyznaniu pewnego zakresu zdolności prawnej jednostkom organizacyjnym, którym w świetle przepisów prawa nie przysługiwał przymiot osoby prawnej. Według *A. Woltera*, twórcy tej koncepcji²⁵, wprawdzie osobowość prawną mają tylko te jednostki organizacyjne, którym wyraźny przepis prawa przymiot ten przyznał, to jednak „oprócz osób fizycznych i prawnych pewną zdolność prawną, w większym lub mniejszym zakresie, mają również takie jednostki organizacyjne, które nie zostały uznane za osoby prawne”²⁶. Autor ten wskazywał ponadto na spółkę jawną jako na „chyba jedną z najstarszych postaci osoby prawnej ułamnej”²⁷. Także i inni autorzy, a zwłaszcza *A. Klein*²⁸, opowiadali się za przyznaniem ułamnej osobowości prawnej np. spółce jawnej, a nawet spółce cywilnej²⁹. Generalnie w piśmiennictwie cywilistycznym przeważał krytyczny stosunek do tej koncepcji. Reprezentatywne w tej mierze było zwłaszcza stanowisko *S. Grzybowskiego*, zdaniem którego konstrukcje polegające na przyznawaniu jednostkom organizacyjnym niemającym osobowości prawnej pewnych określonych przejawów zdolności prawnej „nie zyskały powszechnej aprobaty i należą już do przeszłości”³⁰. Według tego autora można tu było mówić jedynie o „rzekomych podmiotach stosunków cywilnoprawnych”³¹. Mylił się jednak ten wybitny uczony. Poza polskim KSH podmiotowość prawną takim jednostkom organizacyjnym przyznaje także niemiecki Projekt ustawy o modernizacji prawa spółek osobowych z 20.4.2020 r.³²; co więcej, ma to dotyczyć nie tylko osobowych spółek handlowych, ale również spółek cywilnych uregulowanych w § 705 BGB³³.

IV. Rodzaje i typy (formy prawne) spółek osobowych

1. Rodzaje spółek osobowych

W prawie polskim występują dwa rodzaje spółek osobowych: **spółki cywilne** uregulowane w art. 860–875 KC i **osobowe spółki handlowe** uregulowane głównie w art. 22–300 KSH. Spółki cywilne mogą przybrać **postać** spółki będącej jednostką organizacyjną, prowadzącą działalność gospodarczą, bądź też postać spółki tworzonej *ad hoc*, np. w celu wspólnych badań lub zakupów bibliotecznych, prowadzenia wspól-

14

²⁵ Kwestia przyznania zdolności prawnej (przynajmniej w pewnym zakresie) określonej kategorii jednostek organizacyjnych, niebędących osobami prawnymi, analizowana była jeszcze w okresie przedwojennym; zob. np. *Z. Fenichel*, Spółka wedle kodeksu zobowiązań, s. 173–176 (zob. zwłaszcza s. 174, przyp. 30), a także *A. Wolter*, Zagadnienie osobowości prawnej, s. 77–109.

²⁶ *A. Wolter*, Prawo cywilne. Zarys, s. 169.

²⁷ *A. Wolter*, Prawo cywilne. Zarys, przyp. 29.

²⁸ *A. Klein*, Ewolucja instytucji, s. 106–108.

²⁹ *A. Klein*, Ewolucja instytucji, s. 112–116.

³⁰ Zob. *S. Grzybowski, J. Skąpski, S. Wójcik*, Zarys, s. 33.

³¹ Zob. tytuł § 34, w: System PrCyw, t. I, 1985, s. 290.

³² „Entwurf für ein «Gesetz zur Modernisierung des Personengesellschaftsrecht»”, zob. *Kölner*, Handbuch Gesellschaftsrecht, s. 5.

³³ Zob. *S. Heinze, R. Knaler*, Personengesellschaftsrecht, s. 5.

nych ogródków warzywnych na potrzeby własne, czy też w celu innych działań mających wprawdzie **charakter gospodarczy**, ale niemających znamion **działalności gospodarczej**.

- 15 Istotne jest, że w spółce cywilnej chodzi zawsze o cel gospodarczy, natomiast w osobowych spółkach handlowych – o prowadzenie przedsiębiorstwa. Szerzej natomiast cel spółki cywilnej jest ujęty w prawie niemieckim; nie musi to być cel gospodarczy, jednakże świadczenia (wkłady) współników muszą mieć wartość majątkową³⁴.
- 16 Co jakiś czas w piśmiennictwie pojawiają się poglądy co do istnienia jeszcze trzeciej postaci spółki cywilnej – tzw. spółki wewnętrznej³⁵; rozumie się przez nią nieujawnianą w stosunkach na zewnątrz spółkę będącą organizacją współników, w ramach której tylko jeden z nich prowadzi ustaloną wspólnie działalność gospodarczą, natomiast pozostały współnik lub pozostali współnicy uczestniczą w aktywności takiej spółki w inny sposób, zazwyczaj przez wniesienie uzgodnionego wkładu majątkowego³⁶. Według autorów tych koncepcji, *de lege lata* możliwe jest powołanie do życia pewnego typu stosunku spółki cywilnej – czy nowego typu stosunku umownego opartego na stosunku spółki cywilnej – ukształtowanego jako **atypowy** i „nadanie mu charakteru relewantnego wyłącznie *inter partes*”. W konsekwencji, w tego typu spółce ma nie występować ani wspólność majątku współników (art. 863 KC), ani ich solidarna odpowiedzialność za zobowiązania spółki, o której mowa w art. 864 KC, ponieważ w takiej atypowej spółce cywilnej wewnętrznej „skuteczność stosunków prawnych ogranicza się do relacji wewnętrznych między stronami”³⁷. Niekiedy tę ostatnią postać spółki chce się przy tym traktować jako utworzoną na podstawie art. 353¹ KC tzw. spółkę cichą³⁸, uregulowaną swego czasu w (uchylonych w 1964 r.) przepisach Księgi drugiej KH. Kwestia ta wywołuje wiele kontrowersji, szczególnie jeśli się przyjmuje – jak to czyni część autorów – że w takiej „spółce cichej” nie ma zastosowania przepis art. 864 KC przewidujący solidarną odpowiedzialność współników spółki cywilnej za jej zobowiązania³⁹. W piśmiennictwie zdecydowanie przeważa stanowisko kwestionujące *de lege lata* uzasadnienie prawne tego rodzaju poglądów⁴⁰.

³⁴ Zob. H. Thomas, w: Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, s. 787.

³⁵ Zob. np. A. Jędrzejewska, Istota spółki cywilnej jako podmiotu gospodarczego, s. 3 i n.; *taż*, Typy spółki cywilnej, s. 10. Zob. też A. Dyoniak, Umowa spółki cywilnej, s. 16, 17.

³⁶ Zob. np. A. Jędrzejewska, Reżim majątkowy, *passim* oraz A. Dyoniak, Umowa spółki cywilnej, *passim*. Zob. też A. Herbet, Spółka cywilna, s. 243 i n.

³⁷ Zob. np. A. Herbet, Spółka cywilna, s. 243 i n., zwłaszcza s. 246–248.

³⁸ Zob. np. A. Jędrzejewska, Istota spółki cywilnej o charakterze wewnętrznym, s. 9 i n. oraz J. Mojak, w: A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, Prawo spółek. Zarys, s. 88.

³⁹ A także nie ma zastosowania art. 863 KC o wspólności łącznej majątku współników spółki; zob. S. Heinze, R. Knaler, Personengesellschaftsrecht, s. 5; H. Thomas, w: Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, s. 787; A. Jędrzejewska, Istota spółki cywilnej jako podmiotu gospodarczego, s. 3 i n.; *taż*, Typy spółki cywilnej, s. 10, oraz A. Dyoniak, Umowa spółki cywilnej, s. 16, 17.

⁴⁰ Zob. np. K. Pietrzykowski, w: Pietrzykowski, Komentarz KC, t. II, 2004, art. 860, Nb 9, stwierdza: „Wspomniana (...) konstrukcja teoretyczna spółki wewnętrznej, traktowanej jako szczególny rodzaj spółki cywilnej, do której nie stosuje się jednak wielu przepisów KC o spółce, nie znajduje (...) żadnych podstaw w polskim prawie”. Natomiast według S. Włodyki, w: Włodyka, Prawo spółek, 1996, s. 18: „Umowa spółki cichej nie spełnia warunków pojęciowych (...) umowy spółki w ogóle (...), po pierwsze, nie stanowi rodzaju współdziałania gospodarczego stron i w konsekwencji wykluczone jest wspólne prowadzenie jej spraw (...), po drugie, nie można tutaj także mówić o wspólnym celu gospodarczym. Zobowiązania stron leżą wyłącznie w płaszczyźnie stosunku wewnętrznego pomiędzy współnikiem cichym a jego kontrahentem; wobec partne-

Warto dodać, że w umowie spółki cywilnej można, rzecz jasna, zawrzeć postanowienie o nieujawnianiu na zewnątrz drugiego lub pozostałych współników, można również prowadzić działalność gospodarczą w taki sposób, że nie dojdzie do ujawnienia kontrahentom (ale już nie urzędowi skarbowemu) faktu działania osoby prowadzącej działalność gospodarczą w ramach spółki cywilnej. Nie ma to znaczenia dla ewentualnego zastosowania przez jego wierzycieli przepisu art. 864 KC jako podstawy odpowiedzialności także innych współników za zobowiązania danej spółki cywilnej, jeśli tylko osoby te zostaną w tym charakterze ujawnione – np. przez współmałżonka współnika prowadzącego działalność gospodarczą nieakceptującego ponoszenia wyłącznie przez niego pełnej odpowiedzialności za wspólne długi spółki (tzn. długi współników spółki cywilnej). Problemy pojawiają się również w tym wypadku z ustaleniem u każdego ze współników takiej spółki „wewnętrznej” wielkości podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym kwoty ich dochodów ze wspólnej działalności w ramach spółki, nie mówiąc już o dopuszczalności zastosowania wobec każdego z tych współników preferencyjnej stawki opodatkowania stosowanej, jak wiadomo, jedynie wobec podatników – przedsiębiorców. Kwestia ta wykracza poza ramy niniejszych rozważań.

17

Pewne podobieństwa ze spółką wykazuje zbliżona forma organizacyjno-prawna jaką jest **spółdzielnia**⁴¹. Jest to jednak odrębna od spółki forma zrzeszenia się, w tym połączenia sił i środków, dla prowadzenia działalności gospodarczej⁴². Struktura prawna organizacji spółdzielczej jest daleko odmienna od konstrukcji prawnej spółki, wszakże jedno, czy chodzi o spółkę cywilną, osobową spółkę handlową, czy spółkę kapitałową. Spółdzielcy nie mają prawa zarządzania i reprezentacji spółdzielni – zadania te wykonują zarząd i rada nadzorcza, natomiast uchwały członków spółdzielni zapadają na walnym zgromadzeniu. Odmiennością formy spółdzielni od spółki jest obowiązywanie w spółdzielni zasady: jeden członek – jeden głos.

18

Formy prowadzenia działalności gospodarczej. Według obowiązującego w Polsce prawa regulującego prowadzenie działalności gospodarczej można podjąć i prowadzić własną działalność gospodarczą bądź to samemu, czyli **indywidualnie**, bądź też **wspólnie z innymi podmiotami**. W pierwszym przypadku danej osobie będzie wówczas przysługiwał status przedsiębiorcy indywidualnego, w drugim – współnika spółki cywilnej. Dla prowadzenia działalności gospodarczej można jednak wybrać **formę spółki handlowej**. W takim wypadku podmiotem prowadzącym działalność, czyli przedsiębiorcą, będzie powołana w tym celu spółka handlowa⁴³, zaś jej uczestnicy: wspólnicy – inwestorzy w spółce kapitałowej, bądź wspólnicy działający w osobowej spółce handlowej, będą prowadzącymi działalność gospodarczą przedsiębiorcami jedynie pośrednio,

19

---

rów kontrahenta współnika cichego, współnik cichy «nie istnieje». Nie odpowiada więc także za zobowiązania przedsiębiorstwa, do którego wniósł wkład. W konsekwencji powyższego do spółki cichej nie stosuje się, nawet odpowiednio, przepisów art. 860–875 k.c. o spółce”. Zob. też *W. Pyziol*, Spółka cywilna, w: *Pyziol, Szumański, Weiss*, Prawo spółek, 2014, s. 11.

⁴¹ Zgodnie z art. 1 § 1 PrSpółdz spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą.

⁴² Co do podobieństw i różnic prawnych w konstrukcji formy prawnej spółki i spółdzielni zob. *M. Tarska*, Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, s. 330–336.

⁴³ Trafnie stwierdza *W.J. Katner*, Spółki handlowe jako przedsiębiorcy, s. 15: „Na gruncie KSH nie ulega wątpliwości, że wszystkie spółki handlowe osobowe są (muszą być) przedsiębiorcami”.

a więc w znaczeniu ekonomicznym, nie zaś w sensie prawnym. Ponadto, jeżeli podmioty tworzące spółkę handlową pragną wpływać bezpośrednio na podejmowanie bieżących decyzji gospodarczych, mogą dokonać wyboru określonej formy spółki osobowej z pozycją wspólnika jawnego, partnera lub komplementariusza, czyli wspólnika uprawnionego do prowadzenia spraw spółki, bądź też – w razie wyboru formy prawnej spółki z o.o. lub spółki akcyjnej – mogą akceptować powołanie ich do zarządu takiej spółki.

- 20 Spółka handlowa jest więc formą prawną prowadzenia działalności przez uczestników spółki. Niekiedy określa się ją także jako formę organizacyjno-prawną. Denominacje te nie różnią się jednak treścią znaczeniową. Chodzi zawsze o wybór, dla wspólnego prowadzenia działalności, formy (jednej z kilku możliwych regulowanych przez prawo) o określonym ustroju prawnym dla tworzonej przez przyszłych wspólników jednostki organizacyjnej, która wprawdzie, jeśli chodzi o spółkę handlową, formalnie będzie miała status przedsiębiorcy, ale w której ekonomicznie to właśnie jej członkowie (uczestnicy spółki) – jako ekonomiczni właściciele majątku spółki – będą odnosić korzyści lub ponosić straty z prowadzenia przez nią działalności gospodarczej.

2. Typy (formy prawne) spółek osobowych

- 21 W przepisach KSH wyróżnia się **siedem ustawowych typów spółek handlowych**, a więc takich właśnie form prawnych prowadzenia działalności. Cztery formy prawne osobowych spółek handlowych, tj. spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa i spółka komandytowo-akcyjna, służą wyłącznie prowadzeniu przedsiębiorstwa, natomiast trzy pozostałe formy prawne spółek kapitałowych są wprawdzie wybierane z reguły dla prowadzenia przedsiębiorstwa, zgodnie wszakże z regulacją zawartą w art. 151, 301 i 300¹ KSH mogą prowadzić jakąkolwiek działalność prawnie dopuszczalną. Każdy z tych siedmiu typów spółek handlowych, a więc takich właśnie form prawnych prowadzenia działalności przez uczestników spółki, ma swoją odrębną konstrukcję prawną, własny ustrój prawny i reguły funkcjonowania oraz zasady odpowiedzialności, w tym odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Nazwy poszczególnych typów są określone ustawowo, podobnie jak elementy firmy tych spółek; chodzi tu o obligatoryjne dodatki wskazujące właśnie na daną formę prawną spółki⁴⁴. W zależności od rodzaju i typu spółki, w różnym zakresie prawo pozytywne określa ustrój i zasady funkcjonowania danej formy prawnej spółki, pozostawiając jej uczestnikom węższy lub szerszy margines swobodnego ustalenia w umowie (statucie) spółki konkretnych reguł ustrojowych spółki oraz zakresu – ale w zasadzie już nie nowych rodzajów treści – uprawnień wspólników bądź akcjonariuszy (zob. jednak art. 159 i 354 KSH co do osobistych uprawnień wspólników i akcjonariuszy⁴⁵)⁴⁶. Warto tu wskazać na dwa charakterystyczne dla ta-

⁴⁴ Szerzej zob. *J. Szwaja, A. Kubiak-Cyruł*, w: *Komentarz KSH*, t. V, 2015, s. 36, 37.

⁴⁵ Trzeba zaznaczyć, że przewidziane w przepisach o prostej spółce akcyjnej unormowania dotyczące szeroko rozumianych przywilejów (przywileje związane z akcjami, akcje założycielskie, uprawnienia indywidualne, zob. art. 300^{25–26}, 300²⁸ KSH), ze względu na brak ograniczeń co do ich rodzaju, przedmiotu i zakresu (w tym także co do prawa głosu oraz prawa do dywidendy), będą istotne zastrzeżenia jako naruszające przyjęte w prawie spółek standardy regulacji prawa korporacyjnego. Szerzej zob. *A. Kappes*, Prosta spółka akcyjna, s. 10–16; *P.M. Wiórek*, O braku potrzeby wprowadzenia prostej spółki akcyjnej, s. 4–9; *M. Romanowski*, Ocena projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3236), s. 1–3.

⁴⁶ Szerzej zob. *M. Tarska*, Zakres swobody umów, s. 91 i n. oraz s. 199 i n.

kich zróżnicowanych typów spółek postanowienia: zawarte w art. 37 KSH (w stosunku do spółki jawnej) oraz w art. 304 KSH (w odniesieniu do spółki akcyjnej). Otóż zgodnie z art. 37 § 1 KSH regulujące stosunki wewnętrzne spółki jawnej przepisy rozdz. 3 Działu I Tytułu II KSH „mają zastosowanie, jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej”. Przepisy te mają charakter dyspozytywny, zaś strony umowy spółki dysponują dość szerokim zakresem możliwości uzupełnienia według swej woli normatywnej regulacji treści stosunków wewnętrznych w spółce jawnej⁴⁷. Inaczej zagadnienia te przedstawiają się w spółce akcyjnej. Zgodnie bowiem z art. 304 § 3 KSH: „Statut może zawierać postanowienia odmienne, niż przewiduje ustawa, jeżeli ustawa na to zezwala”. Natomiast zgodnie z art. 304 § 4 KSH: „Statut może zawierać dodatkowe postanowienia, chyba że z ustawy wynika, że przewiduje ona wyczerpujące uregulowanie albo dodatkowe postanowienie statutu jest sprzeczne z naturą spółki akcyjnej lub dobrymi obyczajami”. Te zróżnicowane regulacje zakresu swobody stron umowy w obu typach spółek wynikają z ich odmiennego charakteru prawnego i, w konsekwencji, z przyjęcia w KSH odrębnych konstrukcji prawnych dla obu tych form prawnych spółek⁴⁸.

W ramach wymienionych wyżej czterech typów (form prawnych) osobowych spółek handlowych, na tle przepisów KSH można próbować wyróżniać określone **postacie** poszczególnych ustawowych typów osobowych spółek handlowych. Trzeba jednak zauważyć, że inaczej niż w spółkach kapitałowych, gdzie taką postacią spółki jest np. jednoosobowa spółka z o.o. lub akcyjna (można zwłaszcza wskazać na tego rodzaju jednoosobowe spółki Skarbu Państwa), w grupie osobowych spółek handlowych brak jest tak wyraziście wyodrębnionych prawnie postaci tego rodzaju spółek.

Niezbyt uzasadnione jest więc wyróżnianie, np. postaci spółki partnerskiej z ustanowionym zarządem spółki i jednoczesnym wyłączeniem prawa prowadzenia spraw spółki oraz reprezentacji przez partnerów tej spółki, bądź ewentualnie takiej postaci spółki komandytowej, w której status komplementariusza przysługuje jedynie osobie bądź osobom prawnym. Nieco inaczej przedstawia się sytuacja, gdy w spółce komandytowej komplementariuszem jest jednoosobowa spółka kapitałowa, której jedyny wspólnik jest zarazem komandytariuszem wspomnianej spółki komandytowej⁴⁹. W piśmiennictwie są także niekiedy wymieniane – jako odrębne postacie osobowych spółek handlowych – spółki zawodowe: prawnicze, lekarskie i inne, które w świetle prawa regulującego daną korporację zawodową muszą mieć formę spółki osobowej: cywilnej lub handlowej. Niewielkie odmienności w regulacji zasad funkcjonowania takich spółek mogą więc wynikać z przepisów ustaw szczególnych. Brak jest jednak wystarczających cech charakterystycznych mogących stanowić uzasadnioną podstawę wyróżniania tu odrębnych postaci poszczególnych typów osobowych spółek handlowych.

Katalog form prawnych spółek osobowych. Reasumując, w obecnym stanie prawnym w Polsce występuje **sześć form prawnych** (typów) spółek osobowych. Są to: spółka cywilna uregulowana w art. 860–875 KC, cztery typy osobowych spółek handlowych uregulowanych w KSH – spółka jawna, partnerska, komandytowa i komandytowo-ak-

⁴⁷ Co do istoty i zakresu swobody stron umowy spółki jawnej i spółki akcyjnej zob. zwłaszcza *S. Soltyski*, w: *Komentarz KSH*, t. I, 2012, s. 481, 482 oraz *Komentarz KSH*, t. III, 2013, s. 70–73, 84–87.

⁴⁸ Szerzej zob. *A. Szumański*, *Ograniczona wolność umów*, s. 411–421.

⁴⁹ Powstaje bowiem problem, czy tego rodzaju udział w spółce nie wypacza natury prawnej spółki komandytowej. Kwestie te omawia *A. Szumański*, w: *Komentarz KSH*, t. I, 2012, s. 992–993.

cyjna, a także unormowane w ustawie o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej – europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych (EZIG). Rozporządzenie EZIG określa jedynie podstawowe zasady tworzenia i funkcjonowania omawianej organizacji gospodarczej. Pozostałe aspekty reżimu prawnego europejskiego zgrupowania interesów gospodarczych podlegają przepisom ustawodawstwa krajowego. Jak wspomniano, zgodnie z art. 7 SpółkaEuropU, w sprawach nieuregulowanych w cytowanym rozporządzeniu EZIG i SpółkaEuropU – do EZIG stosuje się odpowiednio przepisy o spółce jawnej.

- 24 Należy dodać, że przedstawiony wyżej **catalog spółek osobowych ma charakter zamknięty** – w tym sensie, że nie jest możliwe, np. na podstawie art. 353¹ KC, powołanie do życia (w drodze umowy) jakiegoś nowego typu spółki nieznanego obowiązującemu porządkowi prawnemu. Jest to zgodne z przyjętą szeroko w piśmiennictwie z zakresu prawa spółek **zasadą numerus clausus form prawnych (typów) spółek w prawie polskim**⁵⁰. Nie stanowi naruszenia tej zasady tworzenie w praktyce – w granicach prawa – różnego rodzaju podtypów poszczególnych typów spółek, np. spółki komandytowej, w której jako komplementariusz występuje jednoosobowa spółka z o.o., a całość jej udziałów przysługuje osobie mającej status komandytariusza w utworzonej w taki sposób spółce komandytowej⁵¹. Odrębną kwestią jest wprowadzanie modyfikacji do modelu kodeksowego (normatywnego) danego typu spółki. W piśmiennictwie, np. w zakresie spółki komandytowej, wyróżnia się modele: klasyczny, pośredni i dynamiczny⁵² w zależności od tego, jaki zakres uprawnień i pozycję w spółce przyznaje się komandytariuszowi (komandytariuszom). Są to już jednak kwestie szczegółowe; są one omawiane w ramach opracowań poszczególnych typów spółek.

§ 2. Powstanie i ustanie spółki osobowej

I. Zawarcie umowy spółki – zawiązanie spółki

- 25 Jak wyżej wspomniano, w osobowych spółkach handlowych spółką podstawową (modelową) jest spółka jawna. Z chwilą zawarcia umowy spółki jawnej powstaje stosunek prawny oraz prywatnoprawna organizacja wspólników spółki, związek wspólników, **jednostka organizacyjna o określonym statusie prawnym**, do której stosują się podstawowe przepisy KSH o spółce jawnej. Jest to tzw. **zawiązanie spółki**. Natomiast zgodnie z art. 25¹ KSH, z chwilą wpisu tej spółki do rejestru przedsiębiorców (do KRS), **powstaje spółka jawna** w swej właściwej postaci, tzn. jako spółka mająca zdolność prawną – i odrębny od wspólników podmiot prawa cywilnego. A zatem do chwili wpisu do rejestru spółka jawna występuje w postaci tzw. spółki jawnej w organizacji, jakkolwiek przepisy KSH formalnie nie wyodrębniają takiej formy ustrojowej⁵³ spółki jawnej,

⁵⁰ Zob. np. *Włodzka*, Prawo spółek, 1996, s. 13 oraz *A. Szumański*, w: Komentarz KSH, t. I, 2012, s. 80–81. Zob. też *M. Tarska*, Zakres swobody umów, s. 95 i n.

⁵¹ Problem polega na tym, że w tego rodzaju spółce osobowej odpowiedzialność wszystkich wspólników jest *de facto* ograniczona, tak komandytariusza, jak i spółki z o.o. będącej komplementariuszem w takiej spółce komandytowej.

⁵² Zob. *T. Mróz*, Spółka komandytowa, s. 234.

⁵³ Co do pojęcia formy ustrojowej zob. *A. Szajkowski*, Formy ustrojowe, *passim*.

nie używają też nigdzie takiego określenia. Co więcej, w nowelizacji z 12.12.2003 r.⁵⁴ nie uregulowano przejścia praw (i zobowiązań) z zawiązanej spółki na spółkę jawną powstałą po wpisie do rejestru przedsiębiorców (do KRS). Stan ten budzi uzasadnione uwagi krytyczne⁵⁵.

Umowa spółki osobowej, tak spółki cywilnej, jak i spółki handlowej, kreuje zawsze stosunek prawny spółki, a niekiedy – w odniesieniu do spółki cywilnej, a zawsze jeśli chodzi o spółki handlowe – także spółkę jako uznaną przez system prawny organizację (związek) współników⁵⁶, występującą od chwili zawarcia przez nich umowy spółki w postaci odrębnej jednostki organizacyjnej o określonym składzie jej uczestników. Zarówno umowa takiej spółki, jak i regulujące dany typ spółki właściwe przepisy prawa (tj. KC lub KSH) określają jej ustrój i zasady funkcjonowania, prawa uczestników spółki, ich kompetencje w zakresie zarządzania i nadzoru, a także zasady odpowiedzialności za zobowiązania spółki.

Inaczej niż to jest w przypadku zawarcia umowy spółki kapitałowej, samo zawarcie umowy spółki osobowej nigdy nie powoduje powstania spółki jako odrębnego od współników podmiotu prawa cywilnego⁵⁷, nigdy zatem nie wiąże się z przyznaniem utworzonej przez współników ich organizacji zdolności prawnej. Innymi słowy, **nigdy wskutek zawarcia umowy spółki osobowej nie powstaje jednostka organizacyjna mająca status odrębnego od współników podmiotu prawa cywilnego**. Co więcej, przy osobowych spółkach handlowych możemy wprawdzie mówić o powstaniu pewnej jednostki organizacyjnej współników, ale nie o powstaniu spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej lub komandytowo-akcyjnej, bo wszystkie one – jako takie właśnie spółki⁵⁸ – powstają dopiero z chwilą wpisu do KRS (do rejestru przedsiębiorców); zob. art. 251 § 1 oraz art. 251 § 1 w zw. z art. 89, 109 § 1 i art. 134 § 1 KSH⁵⁹. Należy zaznaczyć, że ilekroć w przepisach KSH jest mowa o spółce osobowej bez określania jej szczególnej formy ustrojowej – to zawsze konsekwentnie jest przestrzegana zasa-

---

⁵⁴ Ustawa z 12.12.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 229, poz. 2276), która weszła w życie 15.1.2004 r.

⁵⁵ „Wpisana do rejestru spółka jawna nie przejmuje majątku wniesionego do spółki przez współników; brak jest bowiem w tym zakresie jakiegokolwiek przepisu i podstawy prawnej do przejścia składników majątkowych wniesionych pierwotnie do spółki przez jej współników – na spółkę jawną powstałą z chwilą wpisu do rejestru. Korzystanie tu *per analogiam* z rozwiązania przyjętego w art. 12 zd. 2 KSH nie jest dopuszczalne”, zob. *A. Szajkowski*, O metodzie badania, s. 164.

⁵⁶ Podobnie *G. Hueck*, Gesellschaftsrecht, s. 46. Niewątpliwie organizacją, jako związkiem osób, był (jest) również np. gang pruszkowski czy wołomiński, jednakże system prawny kwalifikuje tego rodzaju formy organizacyjne zorganizowanej przestępczości co najwyżej jako objęte regulacją prawno-karną „organizację przestępczą”. Pomimo więc istnienia „wspólnego celu gospodarczego” w tego typu organizacjach, z pewnością nie byłoby możliwe stosowanie do nich przepisów KC o spółce cywilnej.

⁵⁷ Od wejścia KSH w życie do dnia 15.1.2004 r. spółka jawna powstawała z chwilą zawarcia umowy spółki. Obecny stan prawny jest wynikiem nowelizacji KSH ustawą z 12.12.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 229, poz. 2276).

⁵⁸ Trafnie zauważa *T. Sójka*, Umowa objęcia akcji, s. 129, że: „W odróżnieniu od umowy objęcia akcji w chwili zawierania umowy o zawiązaniu spółki akcyjnej nie istnieje nawet spółka w organizacji. Umowa ta jest zawierana pomiędzy przyszłymi akcjonariuszami, natomiast stosunek prawny kreuje nie tylko między nimi, lecz także między nimi a spółką w organizacji”.

⁵⁹ Ustawą z 28.11.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 4) dodano do przepisów o tworzeniu spółki jawnej nowy art. 231 pozwalający na zawarcie umowy spółki przy wykorzystaniu wzorca udostępnionego w systemie teleinformatycznym.

[Przejdź do księgarni →](#)